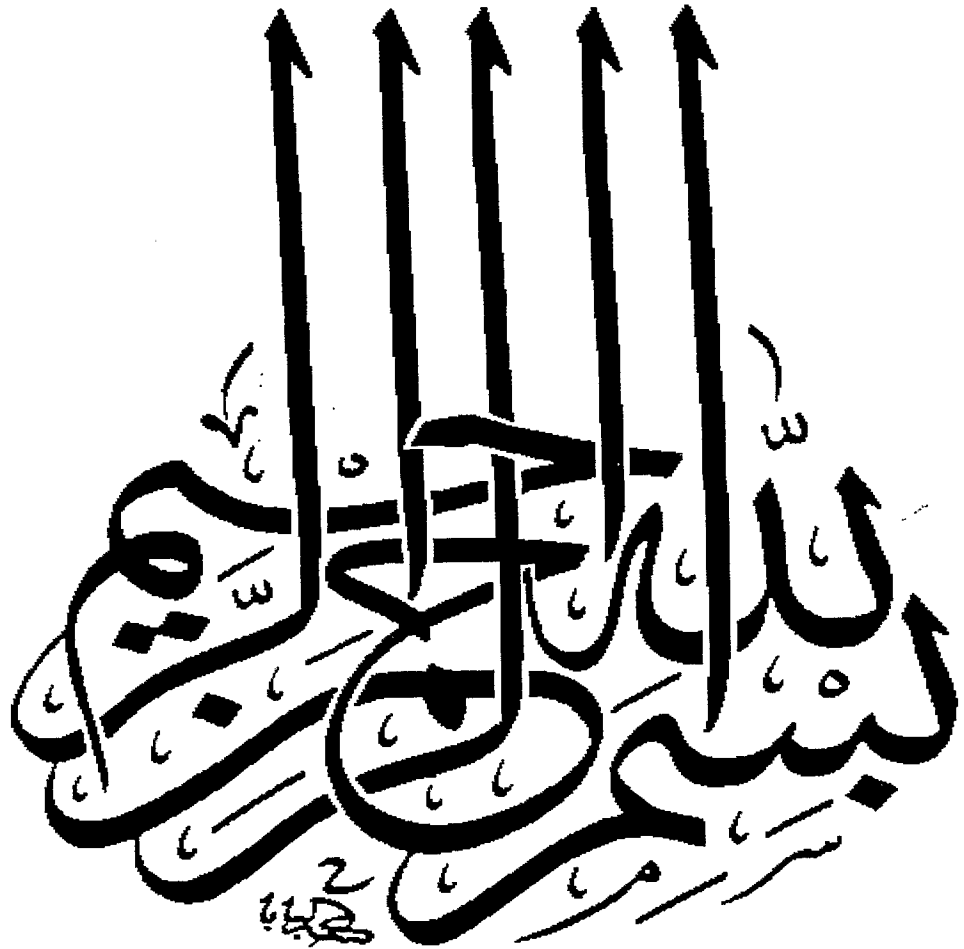

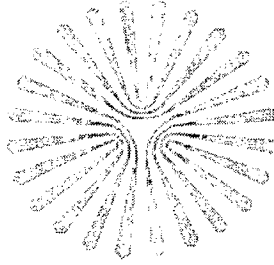
۱۰۱۹۷۴
Σ ۰۲۰۵۲۸۲۲۱ ۱۰

۱۱۲۷۸۸

۱۰۱۹۷۳

۵۳۸۲۳۱
شماره ۱۰۱۹۷۳

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم اجتماعی
گروه جامعه‌شناسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته جامعه‌شناسی (گرایش شهری و صنعتی)

بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و توسعه انسانی

A Survey of the Relationship Between Social Trust and
Human Development

نگارش:

محمود عظیمی

استاد راهنما:

دکتر امیر ملکی

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا ارجمندی

اسفند ۱۳۸۷

۱۳۸۸ / ۳ / ۲۵

کتابخانه مرکزی دانشگاه پیام نور
تهران

۱۱۳۷۸۸

جمهوری اسلامی ایران
ت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور استان تهران

تاریخ
شماره
پیوست

((تصویب نامه))

پایان نامه تحت عنوان :
**بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و توسعه انسانی (مقایسه مولفه های اعتماد
اجتماعی در ایران و هشتاد کشور جهان)**

تاریخ: ۱۷، ۱۲، ۸۷ دشمین معاقت ۱۵ - ۱۴

نزه: ۱۹۷۵ نوره ریس و نسج
درجه: عالی

اعضای هیات داوران:

نام و نام خانوادگی هیات داوران

مرتبه علمی امضاء

استاد راهنما

استاد داور

استاد مشاور

نماینده گروه مرکز

نماینده گروه سازمان

۱- آقای دکتر امیرملکی

۲- آقای دکتر سید جواد صالحی

۳- آقای دکتر غلام رضا ارجمندی

۴- خانم دکتر پروانه دانش

۵- آقای دکتر امیرملکی

ن، خیابان انقلاب،

ن استاد نجات اللهی،

ن خیابان سپند،

کلاک ۲۳۳

ن: ۸۸۸۰۱۰۹۰

نار: ۸۸۹۰۳۶۵۸

ت الکترونیکی:

info@Tehran.pnu.

نی الکترونیکی:

http://www.Tehran.pnu

تقدیم به:

پدر و مادر مهربانم که در رشد و تربیت من از هیچ کوششی دریغ نکردند؛

همسر فداکارم که با صبر و تحمل سختیها در انجام این تحقیق سهم شایسته ای داشته است

ودخترم عسل که شیرینی زندگی و هستی ام است.

تشکر و قدردانی:

لازم می دانم از راهنماییهای ارزشمند استاد ارجمند جناب آقای دکتر امیر ملکی، مدیر محترم گروه جامعه شناسی دانشگاه پیام نور مرکز تهران و مشورت های جناب آقای دکتر غلام رضا ارجمندی استاد محترم دانشگاه پیام نور تهران که در انجام این تحقیق مرا یاری داده اند، خالصانه سپاسگذاری و تشکر نمایم. همچنین از همه استادان محترم گروه جامعه شناسی دانشگاه پیام نور تهران که مرا در طول تحصیل از دانایی و تواناییهای خود بهره مند ساخته اند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

آنچه مسلم به نظر می‌رسد این است که برخی از جنبه‌های اعتماد و فرآیند رشد شخصیت در همه فرهنگها (مدرن و ما قبل مدرن) در ارتباط هستند، اما تفاوت در شعاع اعتماد است. اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از ارزش‌های مدرن جوامع معاصر بعد مهمی از فرهنگ مدنی است که دارای ابعاد اصلی مشتمل بر اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی است. لذا با نگاه به ابعاد فرهنگی توسعه به نظر می‌رسد توسعه انسانی موجب حرکت از هنجارها و ارزش‌های مطلق به سمت ارزشهای عقلانی مداراجویانه و مشارکت جویانه می‌شود. پرسش اصلی این پژوهش این است که آیا بین توسعه انسانی و اعتماد اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد؟ و در صورت داشتن رابطه، مکانیزم تاثیر توسعه انسانی بر اعتماد اجتماعی در ایران در مقایسه با کشورهای مورد بررسی در این پژوهش چگونه است؟ نظریاتی نیز از قبیل نوسازی و فرانسو سازی، کمیابی و جامعه پذیری اینگلهارت، نظریه‌های اعتماد اجتماعی و نظریات توسعه از جمله شاخص توسعه انسانی سازمان ملل در فراهم سازی چارچوب نظری بکار گرفته شدند.

این مطالعه نوعی پژوهش اسنادی و مبتنی بر استفاده از داده‌های موجود است. در تحقیق حاضر از داده‌های پروژه بررسی ارزشهای جهانی استفاده شد. این طرح، بررسی‌هایی را با نمونه‌های معرف سطح ملی در بیش از ۸۱ کشور به اجرا گذاشته است که حدود ۸۵ درصد جمعیت جهان را شامل می‌شود.

اعتماد اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و شاخص توسعه انسانی به عنوان متغیر مستقل سطح کلان و ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی افراد به عنوان متغیر مستقل سطح خرد در نظر گرفته شده است. نتایج آزمون فرضیه‌های سطح خرد در ایران نشان داد که بین میزان شاخص اعتماد بین شخصی و گروه‌های مختلف سنی، تحصیلی و درآمدی در ایران تفاوت وجود ندارد. و میزان شاخص اعتماد تعمیم یافته بین گروه‌های مختلف سنی و تحصیلی در ایران متفاوت است، اما میزان آن در بین گروه‌های مختلف درآمدی متفاوت نیست. و در میزان شاخص اعتماد نهادی بین گروه‌های مختلف سنی و درآمدی تفاوتی مشاهده نشد، اما میزان آن بین گروه‌های مختلف تحصیلی متفاوت است. سرانجام نتیجه آزمون فرضیه مربوط به اعتماد اجتماعی در ایران نشان داد که بین میزان اعتماد اجتماعی و گروه‌های مختلف سنی، درآمدی و تحصیلی تفاوت وجود ندارد. نتایج آزمون فرضیات سطح کلان نیز نشان داد که در بین ابعاد مختلف اعتماد اجتماعی از جمله اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم یافته و نهادی با سطوح مختلف شاخص توسعه انسانی رابطه معنی داری وجود دارد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول - کلیات.....
۲	۱-۱. طرح مسئله.....
۷	۲-۱. اهمیت موضوع.....
۹	۳-۱. اهداف تحقیق.....
۱۱	فصل دوم - مرور سوابق نظری و تجربی پژوهش.....
۱۲	بخش اول) سوابق تجربی.....
۱۲	۱-۱- تحقیقات داخلی.....
۲۰	۲-۱. تحقیقات خارجی.....
۲۹	بخش دوم) مرور سوابق نظری.....
۲۹	قسمت اول) نظریه های اعتماد اجتماعی.....
۲۹	۱-۱. نظریه های سطح کلان.....
۴۸	۲-۱. نظریه های سطح میانی.....
۷۲	۳-۲. نظریه های سطح خرد.....
۹۵	قسمت دوم) مبانی نظری توسعه انسانی.....
۹۶	۱. دیدگاه جامعه شناسان کلاسیک.....
۱۰۰	۲. دیدگاه های معاصرین.....
۱۲۵	۳. نظریه توسعه انسانی.....
۱۳۳	قسمت سوم. چارچوب نظری و مدل تحلیلی پژوهش.....
۱۳۴	۴-۱. مدل تحلیلی و فرضیه های پژوهش.....

فصل سوم - روش شناسی پژوهش.....	۱۴۱
۱-۳- نوع مطالعه.....	۱۴۲
۲-۳- تعریف مفاهیم و سنجش متغیرها.....	۱۴۲
۳-۳- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۱۴۸
فصل چهارم - تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۱۵۰
بخش اول) اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در ایران.....	۱۵۲
۱. سیمای نمونه آماری در ایران.....	۱۵۲
۱-۱- ویژگی های اجتماعی و اقتصادی	۱۵۲
۲- اعتماد اجتماعی و ابعاد آن در ایران.....	۱۵۵
۱-۲- اعتماد بین شخصی.....	۱۵۵
۲-۲- اعتماد تعمیم یافته.....	۱۵۷
۳-۲- اعتماد نهادی.....	۱۵۸
۴-۲- اعتماد اجتماعی در ایران.....	۱۵۹
۳. آزمون فرضیات اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در سطح خرد.....	۱۶۰
۱-۳- اعتماد بین شخص.....	۱۶۰
۱-۳-۱- اعتماد بین شخصی و سن.....	۱۶۰
۳-۱-۲- اعتماد بین شخصی و تحصیلات.....	۱۶۱
۳-۱-۳- اعتماد بین شخصی و درآمد.....	۱۶۲
۳-۲- اعتماد تعمیم یافته.....	۱۶۳
۳-۲-۱- اعتماد تعمیم یافته و سن.....	۱۶۳
۳-۲-۲- اعتماد تعمیم یافته و تحصیلات.....	۱۶۴
۳-۲-۳- اعتماد تعمیم یافته و درآمد.....	۱۶۵
۳-۳- اعتماد نهادی.....	۱۶۶
۳-۳-۱- اعتماد نهادی و سن.....	۱۶۶
۳-۳-۲- اعتماد نهادی و تحصیلات.....	۱۶۷
۳-۳-۳- اعتماد نهادی و درآمد.....	۱۶۸

۱۶۹.....	۴-۴. اعتماد اجتماعی در ایران.....
۱۶۹.....	۳-۴-۱. اعتماد اجتماعی و سن.....
۱۷۰.....	۳-۴-۲. اعتماد اجتماعی و تحصیلات.....
۱۷۱.....	۳-۴-۳. اعتماد اجتماعی و درآمد.....
۱۷۲.....	بخش دوم) اعتماد اجتماعی در چشم انداز بین الملل.....
۱۷۲.....	۱. سیمای نمونه آماری کشورهای مورد بررسی.....
۱۷۲.....	۱-۱. ویژگیهای اقتصادی اجتماعی پاسخگویان در جهان.....
۱۷۵.....	۲. توزیع فراوانی اعتماد اجتماعی و ابعاد آن در جهان.....
۱۷۵.....	۲-۱. اعتماد بین شخص.....
۱۷۶.....	۲-۲. اعتماد تعمیم یافته.....
۱۷۷.....	۲-۳. اعتماد نهادی.....
۱۷۸.....	۲-۴. اعتماد اجتماعی در جهان.....
۱۷۹.....	۳. آزمون فرضیات.....
۱۷۹.....	۳-۱. اعتماد بین شخصی و شاخص توسعه انسانی.....
۱۸۳.....	۳-۲. اعتماد نهادی و شاخص توسعه انسانی.....
۱۸۸.....	۳-۳. اعتماد تعمیم یافته و شاخص توسعه انسانی.....
۱۹۳.....	۳-۴. اعتماد اجتماعی و شاخص توسعه انسانی.....
۱۹۸.....	فصل پنجم - خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهاد.....
۱۹۹.....	۵-۱ خلاصه.....
۲۰۵.....	۵-۲. یافته ها.....
۲۱۴.....	۵-۳ بحث و نتیجه گیری.....
۲۱۶.....	پیشنهادات.....
۲۱۷.....	منابع و مأخذ.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵۷.....	جدول ۱-۲ : محیط‌های اعتماد و مخاطره در فرهنگ‌های ماقبل مدرن و مدرن.....
۷۶.....	جدول ۲-۲ : مراحل هشتگانه روانی- اجتماعی اریکسون از رشد و معانی ضمنی آنها در شخصی ۷۶
۸۲.....	جدول ۳-۲ : انگیزه‌های فرد مورد اعتماد و اعتماد کننده در روابط متقارن و نامتقارن.....
۹۱.....	جدول ۴-۲ : دینامیک اعتماد بین شخص.....
۱۲۷.....	جدول ۵-۲ : شاخص توسعه انسانی کشورها براساس گزارش سال ۱۹۹۸ سازمان ملل.....
۱۵۲.....	جدول ۴-۱ . توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب گروه‌های سنی سه گانه.....
۱۵۳.....	جدول ۴-۲ . توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سطح تحصیلات.....
۱۵۳.....	جدول ۴-۳ . توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب درآمد خانوادگی.....
۱۵۴.....	جدول ۴-۴ . توزیع فراوانی شاخص چهار گویه ای اینگلهارت در ایران.....
۱۵۵.....	جدول ۴-۵ . توزیع فراوانی شاخص اعتماد بین شخصی در ایران.....
۱۵۶.....	جدول ۴-۶ . توزیع فراوانی شاخص اول اعتماد بین شخصی در ایران.....
۱۵۶.....	جدول ۴-۷ . توزیع فراوانی شاخص دوم اعتماد بین شخصی در ایران.....
۱۵۷.....	جدول ۴-۸ . آماره های شاخص اعتماد تعمیم یافته.....
۱۵۷.....	جدول ۴-۹ . توزیع فراوانی اعتماد تعمیم یافته در ایران.....
۱۵۸.....	جدول ۴-۱۰ . آماره های شاخص اعتماد نهادی در ایران.....
۱۵۸.....	جدول ۴-۱۱ . توزیع فراوانی شاخص اعتماد نهادی در ایران.....
۱۵۹.....	جدول ۴-۱۲ . آماره های اعتماد اجتماعی در ایران.....

- جدول ۴-۱۳. توزیع فراوانی اعتماد اجتماعی در ایران..... ۱۵۹
- جدول ۴-۱۴. مقایسه میزان اعتماد بین شخصی بر حسب گروههای سنی پاسخگویان در ایران..... ۱۶۰
- جدول ۴-۱۵. مقایسه میزان اعتماد بین شخصی بر حسب سطح تحصیلات پاسخگویان در ایران..... ۱۶۱
- جدول ۴-۱۶. مقایسه میزان اعتماد بین شخصی بر حسب سطح درآمد پاسخگویان در ایران..... ۱۶۲
- جدول ۴-۱۷. مقایسه مقدار اعتماد تعمیم یافته بر حسب گروههای سنی پاسخگویان در ایران..... ۱۶۳
- جدول ۴-۱۸. مقایسه میزان اعتماد تعمیم یافته بر حسب سطح تحصیلات پاسخگویان در ایران..... ۱۶۴
- جدول ۴-۱۹. مقایسه مقدار اعتماد تعمیم یافته بر حسب سطح درآمد پاسخگویان در ایران..... ۱۶۵
- جدول ۴-۲۰. مقایسه مقدار اعتماد نهادی بر حسب گروههای سنی پاسخگویان در ایران..... ۱۶۶
- جدول ۴-۲۱. مقایسه میزان اعتماد نهادی بر حسب سطح تحصیلات پاسخگویان در ایران..... ۱۶۷
- جدول ۴-۲۲. مقایسه میزان اعتماد تعمیم یافته بر حسب سطح درآمد پاسخگویان در ایران..... ۱۶۸
- جدول ۴-۲۳. مقایسه میزان اعتماد اجتماعی بر حسب گروههای سنی پاسخگویان در ایران..... ۱۶۹
- جدول ۴-۲۴. مقایسه میزان اعتماد اجتماعی بر حسب سطح تحصیلات پاسخگویان در ایران..... ۱۷۰
- جدول ۴-۲۵. مقایسه میزان اعتماد اجتماعی بر حسب سطح درآمد پاسخگویان در ایران..... ۱۷۱
- جدول ۴-۲۶. توزیع پاسخگویان بر حسب گروههای سنی..... ۱۷۲
- جدول ۴-۲۷. توزیع پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات..... ۱۷۳
- جدول ۴-۲۸. توزیع پاسخگویان بر حسب درآمد خانوادگی..... ۱۷۳
- جدول ۴-۲۹. توزیع فراوانی شاخص اولویت ارزشی اینگلهارت در جهان..... ۱۷۴

- جدول ۴-۳۰. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب (شاخص اول) اعتماد بین شخصی در جهان..... ۱۷۵
- جدول ۴-۳۱. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب (شاخص دوم) اعتماد بین شخصی در جهان..... ۱۷۵
- جدول ۴-۳۲. توزیع آماری شاخص اعتماد تعمیم یافته در جهان..... ۱۷۶
- جدول ۴-۳۳. توزیع فراوانی برحسب اعتماد تعمیم یافته در جهان..... ۱۷۶
- جدول ۴-۳۴. آماره های شاخص اعتماد نهادی با شاخص توسعه انسانی..... ۱۷۷
- جدول ۴-۳۵. توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد نهادی در جهان..... ۱۷۷
- جدول ۴-۳۶. آماره های اعتماد اجتماعی در جهان..... ۱۷۸
- جدول ۴-۳۷. توزیع فراوانی اعتماد اجتماعی در جهان..... ۱۷۸
- جدول ۴-۳۸. میزان اعتماد بین شخصی بر حسب توسعه انسانی..... ۱۷۹
- جدول ۴-۳۹. مقایسه میزان اعتماد بین شخصی در کشورهای مورد بررسی..... ۱۸۱
- جدول ۴-۴۰. آزمون تحلیل واریانس اعتماد نهادی بر حسب شاخص توسعه انسانی..... ۱۸۳
- جدول ۴-۴۱. آزمون بررسی تفاوت میانگین شاخص اعتماد نهادی با شاخص توسعه انسانی..... ۱۸۴
- جدول ۴-۴۲. میزان اعتماد نهادی بر حسب شاخص توسعه انسانی..... ۱۸۴
- جدول ۴-۴۳. مقایسه میزان اعتماد نهادی در کشورهای مورد بررسی..... ۱۸۶
- جدول ۴-۴۴. آزمون تحلیل واریانس اعتماد تعمیم یافته بر حسب شاخص توسعه انسانی..... ۱۸۸
- جدول ۴-۴۵. آزمون بررسی تفاوت میانگین شاخص اعتماد تعمیم یافته با شاخص توسعه انسانی..... ۱۸۹
- جدول ۴-۴۶. میزان اعتماد تعمیم یافته بر حسب شاخص توسعه انسانی..... ۱۸۹

- جدول ۴-۴۷. مقایسه میزان اعتماد تعمیم یافته در کشورهای مورد بررسی ۱۹۱
- جدول ۴-۴۸. آزمون تحلیل واریانس اعتماد تعمیم یافته بر حسب شاخص توسعه انسانی.... ۱۹۳
- جدول ۴-۴۹. آزمون بررسی تفاوت میانگین شاخص اعتماد اجتماعی با شاخص توسعه انسانی..... ۱۹۴
- جدول ۴-۵۰. میزان اعتماد اجتماعی بر حسب شاخص توسعه انسانی..... ۱۹۴
- جدول ۴-۵۱. مقایسه میزان اعتماد اجتماعی در کشورهای مورد بررسی..... ۱۹۶

فهرست اشکال

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۳۶.....	شکل ۱-۲: مدل تحلیلی پژوهش (سطح کلان).....
۱۳۸.....	شکل ۲-۲: مدل تحلیلی (سطح خرد).....
۱۴۵.....	شکل ۱-۳: شاخص سازی اعتماد اجتماعی.....
۱۵۴.....	شکل ۱-۴: نمودار توزیع فراوانی نسبی شاخص اولویت ارزشی اینگلهارت در ایران.....
۱۵۷.....	شکل ۲-۴: بافتنگار توزیع فراوانی شاخص اعتماد تعمیم یافته در ایران.....
۱۵۸.....	شکل ۳-۴: بافتنگار توزیع فراوانی شاخص اعتماد نهادی در ایران.....
۱۵۹.....	شکل ۴-۴: بافتنگار توزیع فراوانی میزان اعتماد اجتماعی در ایران.....

فصل اول – کلیات

فصل اول - کلیات

۱-۱. طرح مسئله

اعتماد اجتماعی، مهمترین انگیزه ای است که افراد را به داشتن ارتباطات دوسویه یا چندسویه تشویق می کند. بسیاری از اندیشمندان اجتماعی، اعتماد را حسی می دانند که منجر به تعاون و همکاری می شود و فقط در این حالت است که انسان در عین تفاوت ها، قادر به حل مشکلات خواهد بود. اعتماد اجتماعی بعد مهمی از فرهنگ مدنی است، آنچنان که آلموند و وربا تاکید نموده اند: «فرهنگ مدنی احساس وسیع و گسترده ای از کفایت سیاسی و اعتماد متقابل شهروندان می باشد». اعتماد سیاسی بازتابی از وجود جو گسترده اعتماد در جامعه است. اعتماد اجتماعی عمومی به اعتماد سیاسی مربوط تبدیل می گردد (آلموند و وربا ۱۹۶۵: ۲۲۸).

اعتماد اجتماعی مولفه اصلی سرمایه اجتماعی است، پاتنام سرمایه اجتماعی را به صورت شبکه هایی از موسسات خود انگیخته و انجمن های داوطلبانه آکنده از اعتماد تعریف می کند. اعتماد همچنین با ارزش های فرا مادی گرایانه پیوند دارد به لحاظ تجربی به وسیله اینگلههارت (۱۹۹۰) و دیگران اثبات شده که کیفیت زندگی و بهزیستی روانی همبستگی قوی ای با اعتماد اجتماعی دارند.

نقش های اجتماعی، که به عنوان شیوه هایی از عمل در موقعیتهای ویژه فهمیده می شوند، موضوعات انتزاعی تر و به اصطلاح «اجتماعی» اعتماد هستند (زومکا، ۱۳۸۶: ۸۰) و به عنوان یک مقوله اجتماعی از موضوعات اساسی بوده و نمود آن در تمامی سطوح جامعه

متبلور است، یک دولت برای اجرای برنامه های اصلاحی، یک کارفرما برای بالا بردن تولید محصولش، یک سرپرست اداره برای موفقیت در کارش، نیازمند جلب اعتماد کسانی هستند که تحت نظارت آنها به فعالیت می پردازند و موفقیت آنها در گرو جلب اعتماد است. در خانواده هر پدر و مادری سعی می کند در رابطه با فرزندش ایجاد اعتماد کند. فرزندان دوست دارند اعتماد موجود بین خود و والدین شان را تقویت کنند. در مدرسه هر معلمی دوست دارد شاگردانش نصاب و رفتار او را به طور کامل بپذیرند و به صحت گفته هایش اعتماد کنند... در محیطی که اعتماد وجود داشته باشد، تعارض ها و ستیزها کاهش می یابد و درجه بردباری و تحمل افراد نسبت به یکدیگر افزایش می یابد.

آنچه مسلم به نظر می رسد این است که برخی از جنبه های اعتماد و فرآیند رشد شخصیت در همه فرهنگها (مدرن و ما قبل مدرن) در ارتباط هستند، اما تفاوت در شعاع اعتماد است (گیدنز، ۱۹۹۲: ۹۲).

اعتماد اجتماعی متشکل از اعتماد بین شخصی (اعتماد خاص)، اعتماد تعمیم یافته (انتزاعی) و اعتماد نهادی می باشد، اعتماد بین شخصی (خاص گرایانه): یعنی اعتماد هر فرد نسبت به افرادی است که ممکن است به طور مستقیم با آن ها تعامل داشته باشد که به صورت افراد فامیل، همسایگان و مردم جامعه طبقه بندی شده اند؛ اعتماد تعمیم یافته (انتزاعی): اعتماد به اصناف و گروه های اجتماعی است؛ اعتماد نهادی: اعتماد به حکومت و نهادها و سازمان های دولتی است.

مفهوم بعدی که این پژوهش می خواهد رابطه اش را با اعتماد اجتماعی مورد بررسی قرار دهد شاخص توسعه انسانی است که به مختصری از آن پرداخته می شود.

در مفهوم سازی مجدد توسعه در پارادایم جدید، به منظور کاهش پیامدهای آسیب شناسی توسعه، سه فرآیند مهم و شالوده ای مورد توجه قرار گرفته است که عبارتند از: ۱. سرمایه اجتماعی ۲. دموکراسی مشارکتی و ۳. توانمندسازی، مفهوم سرمایه اجتماعی که اعتماد اجتماعی از مفاهیم اصلی آن است را نخستین بار حیمز کلمن مطرح ساخت (کلمن، ۱۹۸۳) و سپس جامعه شناسانی نظیر آنتونی گیدنز (۱۹۹۰) و فرانسیس فوکویاما (۱۹۹۰) این مفهوم را بسط دادند و از اواخر دهه ۱۹۹۰ به عنوان یکی از مولفه های اصلی پارادایم جدید توسعه مورد توجه قرار گرفت (محمدجواد زاهدی، ۱۳۸۲: ۲۷۴).

تغییرات و تحولات در ابتدای رشد خود هرچند بیشتر در بعد صنعتی و صرفاً اقتصادی بوده است، اما رفته رفته شکل اجتماعی و فرهنگی نیز به خود گرفت و سرانجام اتخاذ الگوی توسعه انسانی با رویکرد توجه به ابعاد فرهنگی توسعه که این نوع توسعه همه ابعاد رشد و تعالی بشر را در پی دارد به خود گرفت.

شاخص های توسعه از جمله شاخص توسعه انسانی نسبت به گذشته در بیشتر جوامع، بهبود یافته است و به گونه ای خواست جمعی برای دستیابی به استانداردهای نوین زندگی، نشانگر بروز تحولات ساختاری در جامعه است. به دنبال تحولات اقتصادی - اجتماعی، قطعاً ساخت فرهنگی جامعه و به ویژه اعتماد، هنجارها و باورها نیز دستخوش تحول می شوند.

آنچه مطالعه تغییر و تحولات مرتبط به توسعه را مهم و ضروری می سازد، این است که توسعه یک پدیده چند بعدی است (تودارو، ۱۳۶۷: ۱۱۵)؛ به عبارت دیگر، توسعه فقط اقتصادی

نیست، بلکه متأثر از نظام فرهنگی و هنجاری یک جامعه و افراد تشکیل دهنده آن است (گروندونا، ۲۰۰۰).

به اعتقاد اکثر صاحب نظران توسعه انسانی مجموعه به هم پیوسته ای از تغییرات از جمله رشد تولید، بهبود سطح بهداشت و امید به زندگی، رفاه مادی بیشتر، ارتباطات گسترده و پیچیدگی اجتماعی بیشتر است. در گزارش توسعه انسانی ۱۹۹۰ سازمان ملل در تعریف توسعه انسانی چنین آمده است: «توسعه انسانی روندی است که طی آن امکانات افراد بشر افزایش می یابد» (ازکیا، ۱۳۷۷: ۲۲).

توسعه اقتصادی موجب حرکت از هنجارها و ارزش های مطلق به سمت ارزشهای عقلانی مداراجویانه و مشارکت جویانه می شود (اینگلهارت و بیکر، ۲۰۰۰). ، زمینه ها و پیامدهای فرهنگی و ارزشی از محوری ترین مباحث در مطالعات توسعه است. اینکه چه ارتباطی بین توسعه و زمینه های فرهنگی - نگرش ها و ارزش های مدرن بویژه اعتماد اجتماعی - وجود دارد در دهه های اخیر مد نظر پژوهشگران اجتماعی بوده است، پیمایش جهانی ارزش ها^۱ که از دهه ۱۹۷۰ آغاز شده است، کانون توجه خود را به این مبحث کشانده است.

برخی از صاحب نظران از جمله اینگلهارت، بیکر و دیگران بر این عقیده اند که توسعه انسانی موجب ارتقاء ارزش های مدرن می گردد. ؛ اما برخی دیگر امثال پوتنام و دیگران فرض را بر این گذاشته اند که ارزشهای مدرن همچون اعتماد اجتماعی است که موجب تسریع در توسعه انسانی می گردد.

^۱ - The world values survey (WVS).

برخی دیگر از اندیشمندان نیز وجود فرآیندی مداوم بین توسعه انسانی، تغییر ارزشی از جمله ارزش های مدرنی مانند اعتماد اجتماعی و دموکراتیک شدن را مورد تردید قرار داده اند (رندال و تئوبالد، ۱۹۸۸).

با توجه موارد فوق ، اعتماد اجتماعی و مولفه های آن از جمله اعتماد بین شخص؛ اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی به عنوان متغیر وابسته و شاخص توسعه انسانی در ایران و کشورهای مورد بررسی در جهان به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می شود که با اتخاذ رهیافت تطبیقی علاوه بر مطالعه مؤلفه های اصلی اعتماد اجتماعی (اعتماد بین شخصی ، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی) و شاخص توسعه انسانی در ایران، به مقایسه آن با مولفه های اعتماد اجتماعی در کشورهای مورد بررسی در قالب سه دسته کشورهای با سطح توسعه انسانی بالا، متوسط و پایین پردازد.

با توجه به مطالب یاد شده این مسائل مطرح می شود که: وضعیت مؤلفه های اعتماد اجتماعی در ایران در چه وضعیتی قرار دارد؟، وضعیت اعتماد بین شخصی یعنی اعتماد افراد به یکدیگر چگونه است؟، اعتماد تعمیم یافته یعنی اعتماد به اصناف و گروهها در چه وضعی است؟، اعتماد نهادی یعنی اعتماد به حکومت و نهادها و سازمانهای دولتی در وضعیتی قرار دارد؟، آیا بین مؤلفه های پایگاه اقتصادی و اجتماعی (درآمد، تحصیلات، سن) با اعتماد اجتماعی در ایران تفاوت وجود دارد؟ ، وضعیت مؤلفه های اعتماد اجتماعی جامعه ایران در مقایسه با کشورهای مورد بررسی در جهان چگونه است؟ ، وضعیت مؤلفه های اعتماد اجتماعی جامعه ایران در مقایسه با الگوی مورد انتظار در چه سطحی است؟، آیا رابطه معناداری بین توسعه انسانی با اعتماد اجتماعی در سطح بین المللی وجود دارد؟